

Dubbeldoel

Kansen voor oud-Fries koeienras

Friesch Dagblad, 25 februari, bijlage Sneins petiele

Door de wens om vooral maar veel melk te produceren, is in enkele decennia het Fries-Hollandse koeienras bijna verdwenen. Hoge voerkosten zorgen er nu voor dat deze trend naar verwachting wordt gekeerd. Door Simon Talsma.

Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw kwam er een einde aan de internationale toppositie van de koeienfokkerij in Nederland. Het eeuwenoude Fries-Hollandse (FH) rundvee was vooral gefokt voor de combinatie melkproductie én vleesproductie, en uiterlijke kenmerken. Hierdoor voldeed het ras internationaal steeds minder aan de wens van een maximale melkproductie per koe.

Holstein Frisians uit Amerika (HF) werden massaal ingekruist. Deze dieren zijn verre nakomelingen van dieren die in de tweede helft van de 19e eeuw door Nederland zijn geëxporteerd naar de Verenigde Staten. Doordat de fokkerij daar vooral was gericht op zoveel mogelijk melk per koe, ontstond daar een ras van grote dieren, veel pensinhoud, grote uiers en bijna zonder een gram vet (door critici vaak aangeduid als 'kapstokken'). Door het inzetten van veel Amerikaanse stieren is de typische FH-koe eind vorige eeuw bijna uit het landschap verdwenen.

Een kleine groep veefokkers hield echter vast aan het oude Fries-Hollandse ras. Met gericht fokken is ook hier de melkproductie aanzienlijk verhoogd. Daarbij leveren de dieren aan het eind van hun leven nog steeds een aardig bedrag op vanwege hun vlees. Dit in tegenstelling tot Holstein-koeien die bij de slacht relatief weinig opbrengen.

Haskerhorne

Al ruim voor de officiële overname van de melkveehouderij van zijn ouders was Jan Hoekman (59) uit Haskerhorne verantwoordelijk voor de fokkerij op het bedrijf. Op het bedrijf met 55 hectare grond lopen honderd koeien. „Wij zijn bewust verder gegaan met de FH-koeien en hebben niet zoals de meeste melkveehouders gekozen voor inseminatie met Holstein-stieren”, zegt de melkveehouder. „We hadden al hele goede koeien op onze boerderij rondlopen en dan heb je alleen maar wat te verliezen.”

Volgens hem brengen de FH-koeien op zijn bedrijf tijdens hun hele leven in ieder geval minimaal zoveel op als Holstein-koeien. Het aantal liters ligt weliswaar lager dan bij de Amerikaanse soortgenoten, „maar onze koeien zijn tweeverdieners. Traditioneel zijn de opfokkosten bij beide rassen hoog voordat ze pas met twee jaar beginnen met melk geven. Mochten de dieren daarna niet voldoende melk geven, dan halen we de opfokkosten er bij de slacht nog royaal uit, en met rente erbij. Dat kun je niet zeggen van de Holstein-dieren”.

Extra voordeel is dat de opfokkosten van de dieren op het bedrijf in Haskerhorne net iets lager zijn dan gemiddeld voor een HF-bedrijf (700-800 euro ten opzichte van 1000 tot 1100 euro per dier). „Fries-Hollandse koeien gaan efficiënter om met het voer.”

Duurzaam

Volgens bestuurslid Wytze Nauta van de vereniging voor de fokkerij van het Fries-Hollands ras zijn de koeien ook nog eens beter toegerust aan het plaatselijke milieu en het voedsel dat in Nederland groeit. Volgens hem is dat een gevolg van de eeuwenlange aanpassing van de landseigen rassen aan de plaatselijke omstandigheden. „Holstein-koeien zijn sterk gericht op melkproductie waarvoor zij gevoerd moeten worden met naast gras veel maïs en krachtvoer. Krachtvoer wordt echter duurder vanwege de hoge energie- en milieukosten.” Volgens Nauta is het dus ook uit oogpunt van duurzaamheid belangrijk om meer aandacht te schenken aan de FH-koeien. Omdat duurzaamheid de komende jaren steeds belangrijker wordt, zijn de perspectieven in Nederland voor de FH-dieren volgens Nauta dan ook beter dan de extremere Holstein-koeien. Volgens het bestuurslid kruisen steeds meer veehouders in Nederland hun Holstein-koeien weer veel met dubbeldoelrassen (dieren voor de melk en het vlees) zoals FH-stieren. „Door de robuuste eigenschappen kunnen deze dieren met weinig krachtvoer en veel gras goed produceren en oud worden.”

Oud kunnen worden is echter iets anders dan oud mogen worden. FH-fokkers bepalen graag zelf wanneer een koe weggaat. Het is voor Hoekman ook niet een criterium van duurzaamheid. Tegenwoordig gaan koeien mede door de zeer hoge melkproductie maar enkele lactaties (periode van melkgeven tussen geboorte van het kalf en het volgende kalf) mee. „Het gaat ons erom dat je niet het uiterste van de dieren vraagt. Maar hier gaan er ook koeien binnen enkele jaren naar de slacht. Die dieren produceren in de meeste gevallen minder melk, ik

selecteer ze dan uit en zij brengen dan toch relatief veel op vanwege hun vlees.”

Doordat de FH-koeien minder sterk zijn doorgefokt op het produceren van melk duurt het altijd wel langer voor ze op hun top zitten. „Holstein-koeien zitten binnen enkele jaren na hun eerste kalf al op hun top qua jaarproductie. Bij ons duurt dat enkele jaren langer.”

De dieren op het bedrijf van Hoekman produceren ongeveer zeventuizend liter per jaar. Het Nederlands gemiddelde ligt daar ruim duizend liter boven. De lagere opbrengst uit melk wordt niet alleen gecompenseerd door de hogere prijs voor het vlees bij de slacht. De melkveehouder weet door zijn fokbeleid met zijn koeien hogere gehalten aan vet en eiwit te produceren. Daardoor ontvangt hij ongeveer twee cent per liter meer op een prijs die nu ligt rond de 35 cent per liter. Wanneer hij de opbrengstprijzen van vlees doorberekent per liter melk, zou daar nog eens drie cent bijkomen.

Fundamentfokkerij

De Haskerhornster melkveehouder doet mee aan het project Fundamentfokkerij om het ras in stand te houden. De vereniging voor het Fries-Hollands rundveeras tracht het ras in stand te houden door met eigen stieren te fokken omdat er landelijk te weinig FH-stieren voor kunstmatige inseminatie beschikbaar zijn. Hoekman is eigenaar van een van de vijftien fokbedrijven die meedoen aan dit systeem.

Voor deze fokkerijmethode gebruikt een melkveehouder jaarlijks vier tot vijf nieuwe stieren van het eigen bedrijf voor het bevruchten van de eigen koeien. Hij houdt daarbij vanzelfsprekend rekening met de familielijnen waarbij naaste familieleden niet bevrucht worden. Omdat de verschillende deelnemers hun eigen fokbeleid doorvoeren, betekent dit dat er genetisch relatief grote verschillen zijn tussen de bedrijven.

Elk bedrijf krijgt zo zijn eigen type FH-koeien. Hiermee behoud je maximale variatie in de kleine populatie van drieduizend dieren die er nog in Nederland is en dat is belangrijk voor het in stand houden van een klein ras. Binnen de bedrijven ontstaat door deze fokkerijmethode juist meer uniformiteit in de veestapel. Dit is handig voor het bedrijfsmanagement, elk dier kan eenzelfde behandeling en huisvesting krijgen.

Zeldzame huisdierrassen

De Fries-Hollandse koeien behoren tot de zogenaamde zeldzame huisdierrassen. Volgens criteria van de voedsel- en landbouworganisatie FAO van de Verenigde Naties zijn er in Nederland tientallen rassen van runderen, schapen, geiten, paarden, pluimvee, konijnen en honden waarvan het voortbestaan wordt bedreigd. Met veel inzet zijn er enkele rassen intussen redelijk zeker in hun voortbestaan zoals het Friese paard. Met andere rassen is het vaak schipperen.

De FAO hanteert vijf verschillende statussen. Dat zijn 'kritiek' (minder dan vijf mannelijke dieren en honderd vrouwelijke dieren), 'bedreigd' (minder dan twintig mannelijke dieren en honderd tot duizend vrouwelijke dieren), 'kwetsbaar' (duizend tot vijfduizend vrouwelijke dieren), 'onzeker' (vijfduizend tot tienduizend vrouwelijke dieren) en 'normaal' (meer dan tienduizend vrouwelijke dieren).

Volgens Hinke Fiona Crossen van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH) is in de afgelopen vijf jaar het aantal FH-zwartbontkoeien nog afgenomen, evenals de zwartblesschappen en Blessumer schapen. Stabiel zijn het FH-roodbont koeienras, de Lakenvelder koe, de wetterhoun en de stabij.

Houders geven als grootste bedreigingen aan voor de huisdierrassen, volgens de medewerkster van de SZH, de lagere productie (dubbeldoel melkveerassen), de tegenvallende economie (paarden en andere hobbydieren) en de regelgeving (schapen en geiten). In het algemeen spelen ook de uitbraken van de verschillende dierziekten in de afgelopen decennia en het imago van de veehouderij volgens Crossen een negatieve rol.

Voor de FH-vereniging is er dus werk aan de winkel. Promotie van het FH-ras is hun doel. Nauta ziet veel kansen op het gebied van milieu en landschap maar ook vanuit cultuurhistorisch oogpunt. Een voordeel van Holstein-koeien kruisen met FH-stieren is volgens Nauta naast het economische rendement van melk uit gras ook het behoud van de zwartbonte kleur. „Om cultuurhistorische en landschappelijke redenen zou het mooi zijn als we ook het vee daarin in kleur behouden”, vindt Nauta. Tegenwoordig kruisen veel boeren hun vee met bruine buitenlandse rassen om weer robuustere dieren te krijgen. „Maar we willen toch niet allemaal bruine koeien in de Friese weiden?”